УДК 821.161.2-1/
ББК 83.3 (Укр)

ПУБЛІКАЦІЇ В ПЕРІОДИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ПІДКАРПАТТЯ ПОЕЗІЇ ЗОРЕСЛАВА (СТЕПАНА САБОЛА)

Н. Й. Ребрик

Закарпатський інституту післядипломної педагогічної освіти, кафедра методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін, м. Ужгород, вул. Університетська, 6

Проаналізовано літературний доробок Зореслава (Степана Сабола) міжвоєнних років, що явив читачеві потужну почуттєву та естетичну наснагу в органічній цінності релігійно-християнського духу.

Ключові слова: *лірика, сонет верлібр, філософське світосприйняття, закарпатська українська література, релігійна поезія.*

Уродженець Пряшева, а ширше – Пряшівщини, того краю, де руський дух і в минулі віки, і в міжвоєнні роки та й нині, перебував і перебуває під цілеспрямованим, ініційованим, а часто й закономірним наступом національного нівелювання наймодернішими шляхами, як то зараз маємо в ідеї русинства-не-українства, уродженець прекрасного престольного карпатського краю є, без найменшого перебільшення, феноменом нашого національно-культурного життя.

Не знаю й сам, чому я покохає
Тебе, о Україно розіп'ята,
Тебе, в кайданах, в невольницьких шатах,
Оганьблену тавром усіх неслав.
Я щастя, слави величі бажав,
Коли ішов у світ, а Ти в Пилата
Конала в муці під рукою ката,
Та голос Твій молитвою дрижав.
І вперш, тоді я духом пробудився,
І вперш, тоді любов'ю розгорівся
І серцем покохав Тебе безмірно.
А нині тисячі таких зо мною
На кожний поклик Твій т ідуть до бою,
Хоч би й на певну смерть - одважно й вірно! [1,67].

Пряшівчанин – отець Сабол, пряшівчанин – поет Зореслав став духовником ісповідником, провідником і оборонцем занедбаного, розтерзаного, розпорошеного по світах, застрашеного й... жертовного, зниділого й... самовідданого українства. Йому, як і молодому Тичині з Чернігівщини, однаково рідна й близька Україна. Чи не тому, що обидва вони – великі патріоти – наслідують вперто й незворушно Шевченкове: «Свою Україну любіть...» "Пізнаймо свою прав-

ду,– писав Любомир Сеник у газетній статті 2002 року, – не прикрашену "красивими" фразами, а оголену в своїй суті... Пізнати свою правду - значить докорінно змінити життя..." [2, 416]. Зореслав своїм життям і творчістю прагнув пізнати "неприкрашену правду" і розповісти її світові, щоб "докорінно змінити" українське життя. Зореслев - священик і поет – служив Господу й Україні, служив як їхній слуга і син до останнього свого подиху.

Благословенна земля, що дала Україні такого сина! Вклоняємося їй із щирою любов'ю та приязню, з почуттям глибокої вдячності та гордості за неї.

Між горами, у зелені і квітах,
Немов на дні заквітчаної чаші -
Закоханий у голубих блакитах
Стоїть осяяний, надхненний і Пряшів.
Усміхнений, простер шляхів долоні,
І пригорщами музику п'є буднів,
Цвітуть над ним в огненному фляконі
Краса ночей і соняшність полуднів.
Високо знявся готикою храмів.
Широко розпростер свої рамена,
Пливе життя співучими струмками
Усміхнене, окрилене, надхненне.
У парку пестощі розквітлих весен,
Кришталь не королівство Посейдона,
Відбилась соняшно у люстрі плеса
Висока голубінь, дзвінка, бездонна.
Алеями каштанів срібно ллються
Окрилені пташині хороводи,
І спомини усміхнені снуються
По стежечках розкішних рай-городів.
До неба простяглись квітчасті руки,
Молитвою землі ростуть тополі...
Над Пряшевом горять огненні луки,
А сам він – мов у чаші на престолі [1, 62].

Здається, Улас Самчук найкраще, кількома фразами, відтворив дух часу та генерації, якій випало в ньому жити і його творити. До автобіографічної повісті "На білому коні" він узяв за епіграф Зореславові рядки, "з модного, – як зауважує Самчук, – вірша молоді тридцятих років":

І в'їде князь лицар яскравий
У Київ на білім коні... [3, 3].

"Ми, – пише Улас Самчук, – були поколінням Крут, Базару, Листопада, Четвертого Універсалу, України Мілітанс. Ми готувалися до великого зриву, жили духом героїчного минулого – історичного козацтва, античної Греції, клясичного Риму, Європи Окциденту... Виховані на ударах, ми були ними загартовані.

У нас не було приватних інтересів, нейтральних розваг, побутових проблем... Ми перебували мов би на вокзалі і чекали, коли проб'є наша година і заграє сурма, щоб рушити в похід і перемогти..." [3, 13].

Так, вони жили великими ідеями. Ними рухала могутня, всеперемагаюча сила служіння і творення.

Бог і Україна... У всі віки були, є і будуть для кожного порядного українця ці два поняття нерозривними й святими. Невипадкові й особливі вони і для Зореслава. Дві великі ідеї – Бог і Україна – стали смислом його життя: духовного, творчого, мирського... "Бог і Україна!" - було написано на кожному з семи зшитків щоденникових записів вражень, переживань, спостережень з Рима, Венеції, Неаполя, Флоренції,.. Ужгорода, Хуста, на сімох зошитах, що згоріли у вирі великого лихоліття. Бої й Україна плекали його сили, коли лише виходив на життєві крутозлами, і надихали до останнього подиху, коли стільки пережитого і здобутого:

В великий день Завіту з серцем у руках
Тебе шукав я, Ягве, на верхах Синаю,
Твоє обличчя бачив в ярих блискавках,
І голос дужий Твій, мов з криці ллятий, чув я:
- ЗДІЙМИ СВОЄ ОБУВ'Я!..
І я здійняв... А голос Твій озвався знов:
- Я - ТОЙ, ЩО Є, болючу скаргу маю:
Народи справедливість топчуть і любов,
Права ламають Божі і людські в гордині,
І ставлять лжі святині. Я-ТОЙ, ЩО Є...
Той, перед ким ввесь світ тремтить,
Тебе – ніщо – до мого посилаю люду...
Іди, скажи народам, що мій гнів і громи
Й світів звалять хороми!..
Я ниць упав...
Відчув я весь тягар тих слів...
Тремчу і, піднімаючись з земного пилу,
Іду... Готов я говорить до гір, лісів...
Але, чи хтось мене почує з люду Твого,
Мене... мене – німого?.. [1, 48-49]

Поріг XX століття руська мистецька громадськість Підкарпаття переступила надто скромно. Певно, в єдиному живописі були ми представлені помітними полотнами та авторами. Але й тут домінував дух чужинецтва, а нам у кращому випадку перепадала функція натури, типажа, екзота.

За яких пару десятків років ситуація, однак, змінилася якщо й не докорінно, то очевидно на нашу користь. Оживає театр. З ужгородської сцени промовляють герої світової та української класики, і то на високих регістрах професіоналізму. Образотворче мистецтво, проникаючи

далі в національний колорит, змагається на рівних за місце під сонцем європейського модерну.

Літературне слово набуває природного народнорозмовного звучання, а завдяки припливу молодих сил перестає бути лектурою, освоює не дуже знайомі до цього часу можливості мистецької вивершеності та навіть й вишуканості.

В. Ґренджа-Донський активно й наполегливо спонукає загал до усвідомлення українського слова як нормального, реального, гнучкого й багатогранного засобу літературної творчості. З приходом Зореслава можна впевнено пов'язувати набуток карпатоукраїнською літературою якісно вищого рівня. Його поезії явили читачеві потужну почуттєву та естетичну наснагу в органічній цілості. По суті, доробок Зореслава міжвоєнних років в історико-літературознавчих вимірах своєю значимістю ми прирівняли б до класичних латиномовних поезій Василя Довговича, філософа й письменника, під знаком якого сприймається нами Закарпаття XIX ст.

Звучання поезії Зореслава – чисте і горде. Слово – добірне, образ - виразний і місткий. Вражає артистичне відчуття мови, ритму, гармонія мислі, настрою, мелодики. Захоплює органічний, ненав'язливий, невип'ячуваний звукопис. Це – мистецтво. До нього вело Зореслава Боже провидіння. Він мав щасливу нагоду прилучитися до нього в Римі, Венеції, Неаполі, Трієсті...

Кавалькади розтяли потужно
Мовчазливу суворість пустелі.
Мікель-Анджело в захваті мужньо
Розіп'яв свого духа на стелі...
Виростає людина в безкрає,
Дух і тіло аж Богоподібні.
Суд Господній надхненно карає
Маловірів людські ворохобні.
І схиливши чоло на поруччя,
Відчуваєш: пилина в атомі, —
Ти в дочасності - вічність квітуча,
Божа пісня в космічнім хоромі.
Так віками стоять непорушне
Тихі фрески й німі капіпелі...
Мікель-Анджело в захваті мужньо
Розіп'яв свого духа на стелі [1, 70].

Поезія Зореслава переважно лірична. В нечастих випадках натрапляємо описовість. Лірика Зореслава синтезує авторський інтелект, філософське світосприймання, мовне багатство в об'ємні, панорамні імпресіоністичні полотна.

Характеристичною для постаті Зореслава рисою є вимогливість. Вона дуже виразно проступає у всьому, до чого він причетний. Очевидно, вимогливість як принцип найперше впадає у вічі з тої простої причини, що ми в собі до неї не надто звикли. Для Зореслава – це річ еле-

ментарна, сама собою зрозуміла, зумовлена, мабуть, передовсім його з юних літ перебуванням у монастирі, його монашим та священицьким покликанням і життям.

Він тверезо дивиться на світ, сприймає реалії такими, якими вони є, не ідеалізує їх, але й не драматизує. Зореслав – оптиміст, але оптиміст і діяльний, і творчий. Людська душа відкрита перед ним. Його ж душа є медіум – посередник між людиною і Богом. Гріховність людська - ця непорушна тайна сповіді, полишила в його серці не одну краплю печалі. Може, тому часом відчуваєш у його пристрасному слові прихований докір. Власне, це не є докором як таким. Докоряють слабі. Це та ж вимогливість, яка є ознакою цивілізованості і без якої всяка віра веде в нікуди. Вимогливість як принцип. Найперше до себе, до свого слова, до свого діла. Як мало хто в середовищі громадсько-політичних, церковних, культурно-просвітницьких та інших діячів нашою краю міжвоєнного періоду вболівав Зореслав за долю свого народу. Небагато знайдеться тих, що в ті часи так гостро відчував наближення трагічних подій, хто б так виразно усвідомлював небезпеку для українського народу як зі Сходу, так і з Заходу.

Особливо турбувало посилення в краї проросійських, прокомуністичних настроїв. Редагований Зореславом "Благовісник" систематично подавав матеріали про життя в безбожному "Червоному раї". Зустрічаємо тут, зокрема, й інформацію про долю церковних достойників на Радянській Україні, а то ось яку: Київський митрополит був нелюдським способом замордований, митрополита Венямина прив'язали на вітряк: так його замучили, заживо закопали архієпископа Андроника, єпископа Платона при найбільшім морозі обливали водою, доки з нього не зробили льодяний стовп, а коли замерз, то вояки пробивали його багнетами, єпископа Амвонія прив'язали коневі до хвоста і доти його волокли, доки не випустив духа. Отець Степан Сабол з цього приводу пише: "...Ми лише хотіли б запитати кожного нашого підкарпатського комуніста: брате, чи знаєш тії це все, і чи це розумне – так нищити, палити, убивати, чи це розумне, коли чоловік стає кровожадною звірюкою і втіленим дияволам?

Роздумай це, русине, своїм простим, але здоровим розумом, і відповіш собі на ті питання!" [1,18].

Не питаєм, ідем, мов суворі і грізні титани,
(Угинається шлях під ногами хоробрих борців...)
Уступіться з дороги, вступіться живі мертвеці!
Ми є огні й громовиці, ми бурі й гарматні пеани.
Б'є зиґзаґами гнів наш крізь хмари важкі і червоні,
Наливаються громами нерви затиснених рук,
Невмолимо суворо напнувся до Сходу наш лук –
У шоломах залізних когорт - смертоносні циклони.
Сталеним стуком стіп прокладаєм і міримо далі –
Не далеко! Зійдуться Карпати, Кавказ і Кубань...
Обіймемо друг друга в танку розхватному повстань

Розісміяні, дужі, незламні, вогнисті, зухвалі [1, 68].

І поряд з такими натхненно-патріотичними – такі зрозумілі і світлі слова:

І серце відчиніть, мов келихи лілей,
І пийте ранній чар юнацькими уста ми,
Кохайте янгольським коханням до нестями
І ранок, і весну, і квіти, і людей [1, 60].

Слова, що звучать як кодекс людяності, як високий гуманістичний ідеал, як вимога гармонії в цьому нерідко жорстокому світі.

Крім того, тим мостиком, що з'єднує глибоко індивідуальний, самобутній світ людини з універсальним світом Всесвіту, з Космосом, є, звичайно, віра в Бога. Кожний приходить до Бога своєю дорогою. Зореслав у цій вірі впевнений:

У люте врем'я, в бурі люті
Пророків, Боже, зволь нам дати,
Пророків, що на праві путі
Зірвали би мільйони скуті
Від гір Кавказьких по Карпати. *
В них запали вогні вулканів,
Вогні живі і животворні,
їм силу дай борців-титанів.
Щоб серед бур і гураганів
Стояли мужні, непоборні [1, 55].

Нове покоління, що поставало в ореолі споконвічних стремлінь, свідоме високого покликання служити Україні, яка "конала в муці під рукою ката", мало свого трибуна, невичерпну енергію мистецтва якого, силу його поетичного слова було взято на прапор цілою плеядою наступних поколінь.

Творчість Зореслава має ті вершинні регістри звучання, які дають підставу говорити про неї як про явище цілісне й унікальне в національній культурі, а витоки його (цього явища) слід шукати у багатовіковій історії, у неперервності традицій, у стремлінні до духовного поступу. Зореслав – це епоха в закарпатській літературі. Його надривне: "Вставай, Європо, йде Червоний Смок!..", "На всі краї зрадливо налягли кервaві тіні Кремля..." ще в 30-і роки звучало як пересторога, як дзвін на сполох, як відчайдушна спроба порятувати людство!

Ставши новатором у галузі форми поезії, він шукав нові шляхи вираження своїх почуттів і думок. Його класичні сонети й артистичні верлібри, почуттєві експресії й філософські етюди, врешті роздуми та переклади оригінальні за будовою, своєрідні й самобутні. Це поезія, як сказав би критик, "яскравої образності, рясної метафоричності" [4,166].

Є ще один момент, який аж ніяк не хотіли б вважати аргументом у викладеному вище контексті, але про який конче потрібно всім пам'ятати. Свого часу ми отримали листа від п. Маргарити Баботової з Пряшева, в якому вона подає інформацію про останній побут Зореслава: "Дійшов лист від Зореслава. Він був у лікарні, звідки перейшов до "дому

старців", мовляв, потребує кращої опіки ніж можна йому дати "вдома" [в монастирі ЧСВВ]. Робиться старання, щоб міг бути переведений до іншої установи, де будуть й українські лікарі. З листа: "Його стан здоров'я нелегкий. Зору вже немає. Ходить на день кілька кроків при помочі "валкера"... Отцеві тяжко – без зору і в домі старців. Страшне!" [5, 3].

Степанові Саболу випало пережити тяжкі удари долі, які, однак, не похитнули його ні у вірі, ні в життєвих принципах. Найболючішою раною була і залишається трагедія Карпатської України. Страхіття мадярського терору лягло невигойним рубцем на серці. Роки, десятиліття вимушеної розлуки з рідним народом, а вже тим більше – усвідомлення, що твій народ залишається уярмленим, – якої більшої покари можна ще сподіватися?

А вдома про нього писали: "Глибоко антинародною, ворожою трудящим масам була творчість письменників українського буржуазно-націоналістичного табору. Одним з найреакційніших націоналістичних писак цього періоду був Зореслав. У 30-х рр. він видав дві збірки поезій - "Зі серцем у руках" (1933) та "Сонце і блакить" (1936), в яких відбиті думки контрреволюціонера, запеклого ворога Радянського Союзу і трудівників Закарпаття..." [6, 76].

Ні більше, ні менше...

Отже, на олтар національного й духовного відродження та державницького поступу України Степан Сабол поклав своє життя. "З гарячим серцем у долоні до тебе йду, народе мій..." – писав він юнаком, і цій щирій синівській відданості лишався вірним до останку.

Література

1. *Ребрик Н.* о. Степан-Севастіян Сабол (Зореслав\ – Ужгород, 1998. – Шкільна серія. – Випуск 3. – 87 с.
2. *Сеник Любомир.* Українці, відчуйте свою силу і правду! // Парадиг ма. Випуск 2: Ювілейний збірник на пошану Любомира Сеника / Упоряд. В. Горинь. – Львів, 2004. – С 411-418.
3. *Самчук Улас.* На білому коні (спомини). – Львів, 1999. – 234 с.
4. *Салига Т.* У дивосвіті метафори // Салига Т. Відлитий у строфи час. – Львів, 2001. – С 166-177.
5. Лист Ваботової М. у вид-цтво "Ґражда" від 7 січня 2002 р. - 5 с.
6. *Микитась В.* З ночі пробивалися. – Ужгород: Карпати, 1977. – 160 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 04.05.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. філол. наук, професором Сеником Л.Т.

PUBLICATIONS IN PERIODICALS OF UKRAINIAN TO PIDCARPATTYA POETRY OF THE ZORESLAV (STEPAN SABOL)

N. Y. Rebryk
TransCarpathian Institute of Postgraduate Education,
Department of Methodology of Teaching Social-Humanitarian Disciplines,
6, st. University, Uzhgorod

Literary reserve of the Zoreslav (Stepan Sabol) intersoldiery years is analyzed, that represented to the reader powerful perceptible and aesthetically beautiful animation in an organic value of the religious-christian spirit

Key words: *lyric poetry, sonnet of verlibr, philosophical perception of the world, transcarpathians ukrainian literature, religious poetry*